

kansakuntaa, mikä pitää paikkansa myös Valko-Venäjän kohdalla. Kieli ei vain ole ensisijainen valkovenäläisen identiteetin lähde. Tilanne muistuttaa Ukrainan kielitilannetta, sillä myös siellä enemmistö väestöstä identifioiduu ukrainalaisiksi, mutta ukrainalaisuus ei ole sidottu ukrainan kielen puhumiseen.

Tuntematon Valko-Venäjä herättää monia kysymyksiä, mutta antaa myös vastauksia ja nostaa esiin mielenkiintoisia aiheita jatkopohdiskelulle. Monia Valko-Venäjään liittyviä asioita voi olla vaikeaa tutkia ja yksi niistä varmasti on Lukašenkan hahmo. Hänestä ei tiedetä kovinkaan

paljoa, eikä hän esimerkiksi esiinny koskaan vaimonsa kanssa, vaikka tiettävästi on naimisissa. Joskus vuosia sitten törmäsin venäläisessä aikakauslehdessä juttuun, jossa esiteltiin kuvin maailman johtomiesten vaimoja. Jutussa todettiin, että Lukašenka on itse kieltänyt vaimoaan esiintymästä julkisuudessa ja juttua kuvitti yksinkertainen lihava maalaisnainen lehmää lypsämässä. Itsevaltaisella hallisijalla on siis hänelläkin heikko kohtansa ja vakavasti ottaen Valko-Venäjältä soisi kyllä näkevänsä suomenkielistä tutkimusta jatkossakin.

Susanna Pirnes

Neuvostolapsuuden kulttuuri- ja sosiaalhistoriaa

Catriona Kelly: *Children's World. Growing Up in Russia 1890–1991*. New Haven and London: Yale University Press, 2007.

Catriona Kellyn vuonna 2007 ilmestynyt *Children's World – Growing Up in Russia 1890–1991* on ainutkertaisen laaja ja monipuolinen esitys lasten ja lapsuuden historiasta myöhäiseltä tsaarinajalta Neuvostoliiton päättämiseen asti. Teoksen nimi viittaa neuvosto-aikana perustettuun *Detski mir* (lasten maailma) -nimiseen lelu-kauppaan. Moskovassa KGB:n päämajaa vastapäätä sijaitseva lelu-kauppa kuvastaa osuvasti lastenkin maailman kytkeytymistä valtion valtakoneiston kontrolliin. *Detski mirin* ja KGB:n päämajan läheisyys muistutti neuvostolapsia siitä, mihin kaksi käyttäytymisen ääripäätä, kuuliaisuus ja rikollisuus, voisivat johtaa.

Kirjan nimi on osuva myös siksi, että Kelly tuntuu käsittelevän miltei kaikkea lasten maailmaan kuuluvaa. Teoksessa

tarkastellaan tavallisia lapsia, ongelmalapsia, lasten kasvatusta ja hoitoa, koulutusta, lapsille suunnattua kirjallisuutta sekä taidetta, lastensairauksia, sosiaalisia ongelmia, lapsia sodan jaloissa, lapsille suunnattuja kulutustavaroita sekä juhlia.

Children's World jakaantuu kolmeen osaan, joista ensimmäinen tarkastelee lapsuutta yhteiskunnan asettamien ideaalien kautta. Kelly listaa psykologien, kriminologien, pedagogien ja lainoppineiden käsityksiä lapsuudesta, lasten oikeuksista ja velvollisuuksista. 1920-luvun vallankumoukselliseen aikaan sopi kapinallinen lapsuusideali, 1930- ja 1940-luvuilla taas kuuliaisuudesta poikkeaminen sallittiin vain kaikkein pienimmille. Stalinin ajan jälkeen saavutettiin Kellyn mukaan eräänlainen keskitie vallankumouksellisen ja äärimmäisen kuuliaan käyttäytymishanteen välillä.

Keskeiseksi piirteeksi neuvostovalan alusta alkaen nousi alati toistettu näkemys siitä, että neu-

vostoyhteiskunta oli maailman paras paikka elää ja olla lapsi. Tästä paratiisista lasten oli kiittäminen Stalinia, jonka henkilökultti näkyi erityisen hyvin lasten lehdissä ja -kirjallisuudessa, kuten myös propagandajulisteissa, joissa lapset kilvan ylistivät Stalinia onnellisesta lapsuudestaan.

Kirjan toinen osa käsittelee lapsiin liittyneitä yhteiskunnallisia ongelmia: katulapsia, lasten heitteillejättöä ja lapsiprostitutiota. Nämä ongelmat olivat kehittyneet jo ennen neuvostovaltaa, mutta vallankumous suunnitelmiseen uudesta yhteiskunnasta pahensi tilannetta entisestään. Tautiepidemiat, nälänhätä sekä kollektivisoinnin aiheuttamat sosiaaliset ongelmat lisäsivät lasten heitteillejättöä. Valtiohallinnossa lasten yhteiskunnallisia ongelmia hoitivat koulutus-, terveys- ja sosiaalisen hyvinvoinnin komissariat. Huolta jakoivat ja kantoivat myös monet yksityiset järjestöt, kuten Lasten pelastusliitto ja Lasten ystävä, jotka pureutuivat erityisesti perheettömien lasten ongelmiin. Bolševikkihallinto ei katsellut kuitenkaan vapaaehtoisia avustusjärjestöjä suopeasti ja useimmat niistä hiipuivatkin 1930-luvun puoliväliin mennessä.

Kolmas osa käy läpi ”tavallista lapsuutta” syntymästä lapsuuden loppumiseen. Yli puolet kirjan kokonaislaajuudesta käsittävä osa kuvaa varhaislapsuutta, kotihoitoa, vanhempien ja lastentarhojen antamaa kasvatusta, kouluikäisiä lapsia ja vapaa-aikaa. Kelly kuvailee yksityiskohtaisesti pienten lasten hoitomenetelmiä ja ripottelee väliin muistitietoaineistoon pohjaavia muistoja lapsuudesta. Lukija saa kattavan esityksen myös lastenkulttuurista: lastenteatterista, -kirjallisuudesta ja -lehdistä sekä heille suunnatuista televisio- ja radio-ohjelmista, elokuvista ja urheilusta.

Teos ja lapsuus päättyvät 14–15 ikävuoden tienoilla, jolloin neuvostolapsi astui neuvosto-

nuoren maailmaan siirtymällä pioneereista komsomoliin. Kellyn mukaan venäläinen lapsuus muotoutui kahden perusjännitteen kautta. Yhtäältä lapsuus nähtiin iloisena ja viattomana aikana, joka pyrittiin säilyttämään koskemattomana niin pitkään kuin mahdollista. Toisaalta lapsia pidettiin materiaalina, josta tulevaisuuden aikuisia muokattiin.

Teoksen taustalla on Oxfordin yliopistossa toiminut muistitietohistorian projekti, jota esitellään verkkosivulla [<http://www.modlangs.ox.ac.uk/russian/childhood/index.htm>]. Sivustolle on talletettu myös projektin kokoamaa muistitieto- ja kuva-aineistoa. Kellyn käyttämä lähdeaineisto on monipuolista ja runsasta. Arkistoaineistojen ja aikalaiskirjallisuuden ohella muistitietoaineistoa, kaunokirjallisuutta ja kansankulttuuria on käytetty tehokkaasti. Esimerkiksi katulapsia ei tarkastella vain instituutioiden näkökulmasta ongelmatapauksina, vaan katulasten oma ääni pääsee esille katulapsijengeissä syntyneissä lauluissa ja runoissa. Muistelut lastenkodissa elämistä tuovat mielenkiintoista uutta näkökulmaa institutionaaliseen lapsuuteen.

Valtava lähdeaineisto aiheuttaa myös jonkinasteisia ongelmia. Kun materiaalia on paljon, ei kaikkea voida millään analysoida riittävän yksityiskohtaisesti. Tuntuukin siltä, että laajasta aineistosta on yhdistelty kirjaan tilkkutäkkimäisesti kaiken mahdollisen kattava kokonaisuus, joka ei kuitenkaan syvenny mihinkään teemaan kovin perusteellisesti. Vaikka teos vastaakin lukemattomiin kysymyksiin lapsuuden historiasta, se jättää vielä useita avoimia kysymyksiä. Ehkäpä teos olisi toiminut paremmin kolmena erillisenä kirjana, joissa tilaa analyysille olisi riittänyt enemmän. Erityisesti kirjan kolmannessa osassa jää vaivaamaan se, ettei muutosta juurikaan analysoida.

Käsitykset lapsuudesta ja lapsista tuntuvat staattisilta. Ehkä näin olikin, mutta pysyvyyden vaatitsi analyysinsä.

Uudenlainen ilmiö, joka tuntuu yleistyvän massiivisissa yleisesityksissä, on kirjan laajeneminen verkkoon. Tekstitilan lisäämiseksi verkkoon ladataan varsinaisesta kirjasta pois jätetty täydellinen bibliografia tai liitteitä. Internetin ja painettujen kirjojen yhteistyö on kehittämisen arvoista, mutta on silti huolestuttavaa, jos yleiseksi trendiksi muodostuu bibliografioiden ja muiden liitteiden siirtäminen erilleen varsinaisesta tekstistä. Tämän seurauksena tutkimukset saattavat paisua mahdottoman suuriksi. Lisäksi internet-aineistojen säilyvyyttä on huomattavasti vaikeampi taata kuin painetun kirjan. Liitteet voi toki tulostaa, mutta mitä hyötyä kirjan laajentamisesta verkkoon lopulta on, jos aineistot kuiten-

kin luetaan paperimuodossa? Sitä paitsi mikään ei takaa, että liitteet todella päätyvät verkkoon: *Children's Worldin* bibliografian pitäisi löytyä osoitteesta www.yalebooks.com, mutta arvion kirjoittamishetkellä se ei ollut vielä(kään) saatavilla.

Children's World kuuluu kiistämättä lapsuuden historian perusteoksiin. Kelly on tehnyt valtavan työn venäläisten ja neuvostolasten maailman kartoittamisessa sivutessaan lapsuuden historiaa, lastenkirjallisuuden historiaa, festivaalien ja juhlapäivien historiaa, kasvatus- ja koulutushistoriaa sekä lapsuuden sosiaalishistoriaa Venäjällä ja Neuvostoliitossa. Viimeinen sana aiheestaan se ei kuitenkaan ole. Syventäville ja suppeammin rajatuille jatkotutkimuksille on edelleen sijansa.

Pia Koivunen

Dokumentin ja fiktion mestari Sodankylässä

Kesäisillä Sodankylän elokuvajuhlilla oli merkittävien kansainvälisten vieraitten – saksalaisturkkilaisen Fatih Akimin ja brittiläisyhdysvaltalaisen veteraanin John Boormanin – lisäksi ja heidän veroisenaan Kazakstanissa kasvanut venäläisohjaaja Sergei Dvortsevoi. Vähän tunnettu, mutta monien asiantuntijoiden arvostama tekijä osoittautui hienoksi dokumentaristiksi, joka viime vuoden Cannesin elokuvajuhlilla oli lyönyt itsensä läpi myös fiktioelokuvan ohjaajana esikoistyöllään *Tulpan*, joka palkittiin esikoiselokuvien sarjassa. Hienoksi elokuvantekijäksi osoittautunut Dvortsevoi esitti keskustelutilaisuudessa merkittäviä näkemyksiä elokuvasta ja sen tekemisestä.

Ennen elokuvauraansa Dvortsevoi oli toiminut Kazakstanissa vuosikautia Aeroflotin palveluksessa, mutta kyllästyttyään keksi hakeutua Moskovan elokuvakorkeakoulun pääsykokeisiin ja hämmästyksensä pääsi sisään, vaikka hänen omien sanojensa sinne ei yleensä päässyt, jos ei ollut sukulaisia alalla tai maksanut tuntuvia lahjuksia. Mitään erityistä innostusta ennen opiskelun aloittamista hän ei ollut tuntenut elokuvaa kohtaan. Yhtä sattumoisin kuin Dvortsevoi valitsi oppilaitoksensa, hän valitsi myös opintosuuntansa dokumenttielokuvan – vaihtoehtona oli ollut animaatioelokuva.

Hänen ensimmäisen elokuvansa, koulutyö *Stjopan* päähenkilö on naisvankilasta vapautunut nuori nainen, jonka henkistä